

EL DR. ÒSCAR TORRAS I BUXEDA (1890-1974)¹

COSTA i MOLINARI, Josep Maria

RESUM: Dades sobre l'obra psiquiàtrica d'Òscar Torras i Buxeda (1890-1974), que va ser durant bastants anys director de l'Institut Mental de la Santa Creu (manicomi de Sant Andreu). Activitat a la Societat de Psiquiatria i Neurologia de Barcelona, on fou secretari de 1925 a 1932. La publicació «Psiquiatria. Revista de Medicina Mental», de la que fou director (1922). Àmplia descripció del contingut de la revista. Treballs del doctor Torras. Visió d'una psiquiatria antropològica.

Paraules clau: Oscar Torras Buxeda. Psiquiatria Catalana. «Psiquiatria. Revista de Medicina Mental». Barcelona. Manicomi de Sant Andreu. Societat de Psiquiatria i Neurologia de Barcelona.

RESUMEN: Noticia de la psiquiàtrica de Òscar Torras i Buxeda (1890-1974), que fue durante bastantes años director del Instituto Mental de la Santa Creu (manicomio de San Andrés). Actividad en la Sociedad de Psiquiatria y Neurologia de Barcelona, de la que fue secretario de 1925 a 1932. La publicación «Psiquiatria. Revista de Medicina Mental», de la que fue director (1922). Amplia descripción del contenido de la revista. Trabajos del doctor Torras. Visión de una psiquiatria antropológica.

Palabras clave: Oscar Torras Buxeda. Psiquiatria Catalana. «Psiquiatria. Revista de Medicina Mental». Barcelona. Manicomio de San Andrés. Sociedad de Psiquiatria y Neurologia de Barcelona.

*

ANYS D'APRENTATGE

El Dr. Òscar Torras i Buxeda va néixer a Barcelona el dia 19 de gener del 1890. Era el cinquè d'una família de nou germans, fills del conegut excursionista Cesar August Torras i Ferreri, president durant molts anys del Centre Excursionista de Catalunya³ i de Francesca Buxeda i Pujol de Sabadell. Ell també fou un notable esportista que va arribar a jugar al Reial Club de Futbol Espanyol, cosa que contrasta amb l'imatge que teniem d'ell els qui el vam conèixer uns cinquanta anys després, ja de vell, que mantenia una postura una mica rígida i poc expressiva. A l'Institut Mental de la Santa Creu corria una anècdota, no sé si verídica, que explicava que una vegada un malalt se li va acostar i li va clavar una

Josep Maria Costa Molinari

plantofada. Al preguntar-li per què ho havia fet el malalt va contestar que ho va fer per veure si la seva cara era de veritat o era una carota de cartró.

Estudià el batxillerat a Barcelona obtenint el darrer curs (1906) unes notes discretes: Notable en física i geologia i aprovat en química, mineralogia i botànica. Aquesta mateixa tònica la trobem en les notes del seu expedient universitari. Va començar la carrera el curs 1905. Les notes va ser discretes: un excel·lent en terapèutica i art de receptar, quatre notables i la resta tot aprovats. Es va llicenciar l'any 1911, també amb un aprovat.⁴

Va treballar com a intern a l'Hospital de la Santa Creu amb el Prof. Àlvar Esquerdo, cap del Servei de Cirurgia, durant tres anys i va obtenir el Diploma d'Alumne de mèrit.⁵

Torras fou un autodidacte i la seva vocació psiquiàtrica venia segurament de la conjunció d'interessos mèdics amb els humanístics. Ell mateix fa la següent consideració: *“Los médicos con aficiones psiquiátricas, en nuestro país, fueron acudiendo tardamente desde la neurología, de la electroterapia y aun de la medicina general, guiados principalmente por sus actividades literarias y filosóficas”*.⁶

EL MANICOMI DE LA SANTA CREU

Entrà a treballar al Manicomi de la Santa Creu l'any 1915, amb la categoria de metge resident, amb un sou de 200 ptes i dret a habitació. Per això va presentar una carta de recomanació del Dr. Martí i Julià en la que aquest afirma que *“té especial predilecció pels estudis que integren la ciència psiquiàtrica i una gran afició a a exercir-la essent molt intens el desig que el mou a poder situar-se de tal faïçó que pugui dedicar la seva funció de metge a l'assoliment del que és una necessitat del seu esperit”*⁷. En aquesta institució va desenvolupar gran part de la seva activitat professional, de tal manera que la història del personatge és indescindible de la de la institució. Fou nomenat metge resident del Manicomi un mes i mig escàs abans de la mort del director Dr. Sivilla. Aquest darrer, vell, malalt i derrotat, el va rebre amb pessimisme: *“Sus palabras desalentadoras al darnos la entrada en los servicios en cuanto a la utilidad médica en la curación de los reclusos, fueron para mí, que llegaba henchido del impulso juvenil que busca con afán el estudio de las ideas renovadoras que puedan hacer evolucionar una inmovilidad a todas luces inquietante, un golpe algo impensado, pero no obstante, un verdadero acicate que incitaba más al trabajo”*⁸

El panorama que l'esperava era francament esfereïdor. La institució que havia nascut amb la finalitat de ser un model d'assistència psiquiàtrica, havia quedat totalment desfassada. La idea havia sorgit trenta anys abans de que es comencés la construcció i els temps l'havien convertit en una baluerna poc adequada a les noves tendències

assistencials. Però a més a més, havien caigut sobre ell el desinterès dels veritables responsables del seu funcionament que eren els administradors, els senyors de la MIA (Molt Il·lustre Administració) de l' Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau, controlada pels canonges i per unes direccions mèdiques poc eficients, sense mitjans, ni veritable interès pels malalts. La degradació del manicomí havia arribat a uns extrems intolerables. Quedaven molt lluny aquells dies en què el fundador el Dr. Pi i Molist podia dir⁹:

“No es palacio, aunque lo parezca: es el manicomio de la Santa Cruz”

A la mort del director el Dr. Torras es va quedar sol. En recordar-ho exclama: *“Sentí una atterradora soledad”*.¹⁰ La MIA va encarregar al Dr. Xercavins que l'assessorés, cosa que va fer durant mig any fins el nomenament del Dr. Joan Alzina i Melis, que amb això deixava la direcció del Manicomí de Salt. Anys després el Dr. Xercavins seria nomenat director l'any 1920, quan el Dr. Alzina va ser acomiadat.

Cal recordar que el càrrec de metge del manicomí duia annex el de director de l'Hospital de Sant Llàtzer situat prop del manicomí i que, com el propi nom suggereix, estava dedicat a l'hospitalització dels leprosos, la qual cosa defineix quin era el lamentable estat d'organització de l'assistència del moment.

LA DEFICIENT ASSISTÈNCIA PSIQUIÀTRIA A COMENÇAMENTS DEL S. XX

En aquella època el concepte d'alienat tenia un caràcter gairebé exclusivament mèdico-legal sense tenir en compte ni l'origen ni les possibilitats terapèutiques, la qual cosa caracteritzava un tipus d'assistència custodial i repressiva que el segregava de la societat a la qual amenaçava.

El manicomí tenia un caràcter mèdic i caritatiu, un lloc on es fornís un refugi protector i consolador i que servís de protector social, sentit caritatiu i asil comfortable, en benefici de la classe humil però recolzant el poder administratiu i judicial.

Era una època amb molt pocs recursos curatius, on es valorava molt el caràcter d'aïllament que representava la reclusió, la terapèutica moral, que es podria resumir com el tractament humanitari del malalt, i l'organització d'activitats que poguessin tenir algun efecte terapèutic com el treball o les distraccions i les activitats de lleure.

L'aïllament era l'únic recurs resolutiu per als alienats. L'acció lenta i continuada del mateix, separat de les influències exteriors en una atmosfera medical, l'ordre, la reglamentació i la disciplina eren un sedant pels malalts i un reeducador de llur conducta.

Josep Maria Costa Molinari

Quan el Dr. Torras va començar-hi a treballar no hi havia ni històries clíniques. L'assistència mèdica consistia en calmar els malalts i distribuir-los segons el grau d'excitació en seccions més o menys segures.

El manicomi era un magatzem de malalts sense esperança. No obstant això Torras es va proposar convertir l'alienat en un malalt susceptible de ser guarit mèdicament.

Tota aquesta situació venia reforçada per la Llei d'Hospitalització de Dements del 19 de maig del 1885 segons la qual es regulaven els tràmits per a l'ingrés en centres psiquiàtrics, per tal d'evitar les reclusions impropres i els abusos contra la llibertat individual però, com diu Torras, *"no bastó para evitar el sentimiento de secuestro por parte de los enfermos , y por lo tanto su irritabilidad, a la agitación, las violencias y las tendencias suicidas reaccionales, asi como, en sentido contrario el defectuoso trato, los medios coercitivos y extremados, la inacción y la insuficiencia del personal a su cuidado, medicos y subalternos"... "se buscó en la reclusión y el aislamiento una protección social, pero con ello no pudo alcanzarse el beneficio curativo de los enfermos. Por lo tanto continuaba la inactividad y la ineficiencia médica frente a los alienados"*.

La renovació i canvi d'orientació de la nova psiquiatria fou deguda a l'obra de Kraepelin i l'assistència de l'alienat havia de transformar-se en tractament mèdic de la malaltia psíquica, encara que els recursos terapèutics fossin molt limitats: cura activa individual i organització del treball.

La cura activa individual consistia en terapèutica farmacològica simptomàtica i la clinoteràpia, és a dir, la pràctica de la curació per l'allitament perllongat dels malalts i la balneoteràpia, o tractament pels banys, dutxes, etc.

A combatre aquestes insuficiències va dedicar la seva vida.

ELS ANTECESSORS DEL DR. TORRAS

A la mort del Dr. Sivilla la MIA va encarregar primerament al Dr. Xercavins que assessorés al Dr. Torras durant aproximadament mig any fins que es va nomenar director al Dr. Alzina Melis. Quan aquest va ser acomiadat el Dr. Xercavins va ser nomenat director en propietat. El Dr. Alzina i Melis, era metge i home de cultura distingit, director del manicomi de Salt. Aquest es va proposar dignificar el manicomi i va presentar a la MIA un pla per renovar la institució, demanant mitjans i augment de personal. Però els responsables no n'hi van fer cap mena de cas i la situació s'anava agreujant.

La necessitat d'augmentar el personal era tan peremptòria que el propi Dr. Torras va

manifestar la renúncia del seu sou per a poder pagar un nou metge, en aquest cas, el Dr. Wifred Coroleu, gest de generositat que es veu poques vegades¹¹.

L'any 1919, junt amb el director Dr. Alzina i el "médico primero" Dr. Torras, hi figuren un metge resident, el Dr. José M. Cuenca, i dos metges auxiliars, els Drs. Josep Raventós i Joan Ventura.¹²

Considerem que són deguts a Torras la majoria de canvis i reformes dutes a terme sobre tot durant el període de Xercavins. Aquest era un prestigiós neuròleg amb un especial interès per l'electrologia, amb una destacada activitat pública (Conseller i Tinent d'Alcalde de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona) amb amplis interessos, especialment a la Clínica del Pilar i a l'escola per a deficients annexa, i que amb tota seguretat va deixar a les mans de Torras l'organització del dia a dia de la institució.

L'INSTITUT MENTAL DE LA SANTA CREU

En 1919 va ser nomenat metge auxiliar extern i posteriorment el 1930 metge auxiliar amb categoria de subdirector.

Una de les primeres actuacions va ser aconseguir canviar el nom de Manicomi pel d'Institut Mental de la Santa Creu i seguidament va iniciar tímides reformes eliminant, per exemple reixes, o parets innecessàries i obstacles que dificultaven la comunicació de les diverses seccions, de tal manera que pugués facilitar un vida més lliure i activa dels malalts. Es van iniciar les visites externes, els permisos de sortida i es reactivaren les activitats intrahospitalàries de laboreràpia i d'esbarjo com representacions teatrals.

Es va aconseguir una certa revifalla de la institució, de tal manera que l'any 1924, quan el va visitar Kraepelin, aquest va felicitar als professionals per la seva dedicació i per l'extraordinari esforç que representava atendre a 600 malalts amb escassos mitjans, lamentant que l'enorme contingent de material d'estudi no s'aprofités al no haver-hi una organització científica més d'acord amb l'època.

Fou nomenat Director de l'Institut l'any 1934, a la jubilació del Dr. Xercavins i es va disposar a incrementar les millores de la institució. Es va proposar, entre altres, diversos objectius, com ara incorporar la tasca de l'Institut a les noves tendències de la higiene mental, dedicar-se a la formació del personal cuidador, a fomentar la col·laboració amb l'assistència pública i comprometre's en l'elevació del nivell cultural psiquiàtric de l'especialitat.

Ara podria lliurement dur a terme els seus projectes. Les idees principals del Dr. Torras poden esquematitzar-se, com fa ell mateix, en les següents¹³:

Josep Maria Costa Molinari

- L'alienat és un malalt i s'ha de tractar com a tal. S'ha passat el temps en que l'alienat ha deixat de ser-ho per convertir-se en un autèntic malalt.
- Cal separar els malalts aguts dels crònics, que exigeixen un tracte diferenciat.
- Tot trastorn mental ha de ser tractat precoçment, car les actuacions mèdiques són més eficaces com més aviat s'apliquen
- Cal afavorir l'ingrés dels malalts mentals quan ho requereixin, però s'han d'evitar els ingressos innecessaris o perllongats excessivament, implicant la família en la recuperació i integració del pacient
- És urgent elevar el nivell de cultura psiquiàtrica general tant del públic com dels mateixos metges.
- Calia obrir dispensaris psiquiàtrics per a modificar el concepte central de l'asil i va propugnar la creació d'un cos de Infermeres visitadores a l'estil de les que hi havia a Nordamèrica.
- Cal establir la formació d'un cos oficial d'alienistes capacitats per a que es facin càrrec del tractament mèdic dels malalts que fins ara han estat abandonats en mans de personal sovint religiós però sense cap formació.

El Dr. Xercavins dirigia una institució situada en el recinte de la Casa de Salut de Ntra. Sra. del Pilar anomenada Clínica per a psiconeuròtics, institució intermedia entre el domicili i el manicomi. Aquesta idea es va proposar a la MIA i així es podrien ampliar les ofertes assistencials amb la creació de noves instal·lacions: les anomenades **Institucions psicoterapèutiques de la Santa Creu** que consistien en dues institucions per a pacients que necessitant assistència hospitalària no es beneficiarien d'un ingrés en un manicomi. Eren La **Granja de la Santa Creu** per a dones situat a mig quilòmetre del centre i el **Pàrc de la Santa Creu** per a homes, al Tibidabo. Aquestes dues institucions atenien a neurosis, neuro-psicosis, morfinòmans, i altres psico-toxèmies, disharmònics, etc, etc. Per això es van habilitar dues edificacions propietat de l'Hospital de Sant Pau, per aquells casos que sense necessitat o conveniència d'estar reclusos al manicomi poguessin beneficiar-se d'un règim de residència lluny del seu domicili habitual. Aquestes institucions es presentaven com una realització d'un pla integral d'assistència en el qual s'anirien integrant diversos elements:

Una **Clínica d'Observació** per a neuròpates i psicòpates en estudi per a llur posterior destinació, és a dir, alienats mentre es tramiti llur tràmit d'expedient. Aquesta institució estava en projecte i en projecte va quedar.

El propi **Institut Mental de la Santa Creu** per a alienats d'ambdós sexes

Una **Escola Ortofrènica** per a nens i joves deficients o alienats, també en projecte.

Hom manifesta que s'haurien de destinar a altres establiments els malalts epilèptics no-vesànics, els estats demencials crònics, els amorals i els delinqüents.

També es va preocupar per modificar la situació de l'Institut i, d'acord amb el Dr. Xercavins va presentar un *Proyecto de Reorganización de la Asistencia Psiquiátrica en el Instituto Mental de la Santa Cruz*¹⁴ en el que exposa les dificultats de la institució i proposa les reformes que s'hi ha de fer com per exemple la creació d'una secció d'observació i vigilància dels malalts que acaben d'ingressar, una organització terapèutica del treball i la creació d'una escola d'infermers per dur a terme una formació adequada del personal assistencial. Sol·licita també que es crei un laboratori per anàlisis clíniques i una sala d'autòpsies i l'habilitació dels horts que hi ha a la part davantera de l'edifici per a que puguin ser utilitzats pels malalts.

Més endavant obria a l'Hospital de Sant Pau un dispensari per a malalts ambulatoris on a més a més, amb la col·laboració del Dr. Lluís Folch i Camarasa s'hi exercia la Psiquiatria Infantil, on es poguessin atendre tots aquells casos que, necessitats d'una assistència psiquiàtrica, no requerien hospitalització, o que es poguessin seguir un cop donats d'alta. Aixa creà el Dispensari el 1941 que denominà **Servei de Profilaxi Mental**. Allí va encarregar al Dr. Lluís Folch i Camarasa una secció de Psiquiatria Infantil.

ALTRES ACTIVITATS ASSISTENCIALS

La seva tasca assistencial es va obrir al mercat privat i va fundar la Clínica psiquiàtrica **Torre Blanca** a Pedralbes que va funcionar fins aproximadament l'any 1970, per a pacients adults i fou consultor de la Clínica Psicològica de la Infància de Barcelona, per a nens amb endarreriment mental i patologia psiquiàtrica.

També, als inicis de la seva carrera, en la seva activitat privada va dedicar-se amb interès a l'electroteràpia, seguint el model del Dr. Xercavins.

ACTIVITAT ACADÈMICA

El Dr. Torras va tenir també una destacada activitat acadèmica.

L'any 1925 va ser nomenat secretari de la **Societat de Psiquiatria i Neurologia de Barcelona** (la primera societat fundada en 1911 per Galceran), càrrec que va ocupar fins l'any 1932.

Josep Maria Costa Molinari

El 9 de gener de 1933 inaugura la Societat de Psiquiatria i Neurologia amb una conferència titulada “*La convivencia social de los enfermos psíquicos*” que va publicar als Anales del Hospital de San Pablo.

Va ser-ne nomenat president l'any 1935 i com a tal, fou Director de la **Revista Catalana de Psiquiatria i Neurologia** portaveu de la societat. Aquesta va tenir una vida efímera a causa de la guerra. Es tracta d'una revista de més de cent pàgines en la què hi trobem una sèrie de seccions: Treballs originals, Actes de la Societat, Bibliografia, Revista de Revistes, Assistència Social i Vària. En la Primera hi van publicar : J. J. Alíer i Gómez, R. Vidal i Teixidor, M. I. Espada, A. Vila Coro, J. R. Pérez Lias, J. Simarro, M. Corachán García, M. Corachán Llorca, A. Subirana, A. Azoy, A. Martí Granell, F. Duran Jordà, i Bernat Castany.

La secció sobre la Societat té un notable interès car s'hi reflecteix l'activitat acadèmica que equival a la vida psiquiàtrica del moment immediat a la guerra.

En la secció bibliogràfica es fa una ressenya de llibres interessants entre els què hi figura “*La constitució del organisme*” de Kurt Goldstein i “*Lo vivo y lo muerto del psicoanálisis*” de López Ibor.

En la secció d'Assistència social s'hi publica el nou Reglament de l'Institut Psiquiàtric per a Dones de Vilaboi (gener 1936), i una memòria de les activitats de “La Sageta”, Clínica d'Observació psicològica per a la infància dels Drs. Mira, Strauss i Jeroni de Moragas.

I finalment, el darrer escrit és la nota necrològica de Pavlov.

Els dies 29 i 30 de desembre del 1924 Torras va participar de manera molt activa en la **Primera Reunió de Neuropsiquiatres Espanyols**, on va actuar com a secretari. Malgrat tot, a l'hora de determinar la junta directiva, Torras va ser marginat i eclipsat pel protagonisme de Mira i Rodríguez Arias.¹⁵

Va intervenir en la preparació de la *Liga Española de Higiene Mental* i va presentar una comunicació al congrés de Burgos que amb la col·laboració dels Drs. Gimeno Riera i Escalas Real que duia el títol de “*Creación de un cuerpo de alienistas*”.

No obstant això el seu interès per l'Asociación no va decaure i va publicar als *Anales del Hospital de la Santa Cruz* informació sobre les activitats i reunions de la societat. Podem consultar els articles corresponents, publicats als mencionats *Anales*. Són els següents:

- *II Reunión Anual de la Asociación Española de Neuro-Psiquiatras. 1927 (6): 324-325.*
- *Constitución de la Liga Española de Higiene Mental 1927 (6), 325-326.*
- *La III Reunión de la Asociación Española de Neuro-Psiquiatras y la II Asamblea de la Liga Española de Higiene Mental. 1928 (II):356.*
- *IV Reunión Anual de la Asociación Española de Neuropsiquiatras y III Reunión de la Liga Española de Higiene Mental. 1930 (21), 214-215 i (24) 380-381.*
- *V Reunión Anual de la Asociación Española de Neuro-Psiquiatras. Asamblea de la Liga Española de Higiene Mental 1930 (24) 380-382.*

Fou nomenat tresorer de l'esmentada *Asociación* en la tercera reunió que va tenir lloc a Bilbao l'any 1928.

En col·laboració amb el subdirector del Manicomi de Sant Boi, va redactar una ponència sobre el tema de la *formació del personal*.

Al juny del 1932 va participar en la I Setmana d'Higiene Mental que va tenir lloc a Barcelona i hi presentà dues comunicacions, una dedicada al "*Concepto moderno de la Locura*" i una altra sobre la "*Cooperación del Médico General a la obra de Higiene Mental*".

Formà part del consell de la *Revista de Medicina Legal Criminología y Psiquiatria Forense*.

PSIQUIATRIA, REVISTA DE MEDICINA MENTAL

Probablement un dels encerts més reeixits va ser l'edició d'una revista psiquiàtrica. El mes de maig de 1922 va sortir el primer número de PSIQUIATRIA, Revista de Medicina Mental, dirigida pel Dr. Òscar Torras ajudat pel secretari Dr. Lluís Valero, metges de clínica.

Es presentava com a publicació de les Institucions psicoteràpiques de la Santa Creu.

La revista tenia una periodicitat trimestral i cada número tenia unes 30 pàgines. S'imprimia a l'impremta del propi Institut Mental.

Els objectius de la revista, expressament detallats en l'editorial de primer número eren els de contribuir a la divulgació de la psiquiatria, especialitat mèdica que, per culpa del desinterès públic i acadèmic, es considerava com una ciència poc útil i amb escassos

Josep Maria Costa Molinari

recursos curatius. Contra aquesta marginació la nova revista pretenia lluitar i recuperar la seva imatge. Es considerava injust que estés abandonada per l'ensenyança oficial i vindicava la seva alta qualitat científica i social i exhortava als psiquiatres a que sortissin de llur retraïment i tancament en la seva esfera d'acció. Es proposava divulgar la situació real de l'especialitat donant a conèixer la seva àmplia evolució i fer conèixer els avenços experimentats. També volia convertir-se en vehicle de comunicació amb els col·legues de les altres especialitats, interessats i els que treballen en altres àrees científiques.

Per tot això la revista estaria composta per diverses seccions, que no havien de ser fixes, entre les que hi figurarien:

Treballs originals, de doctrina i temes científics, que van ser dos o tres en cada número.

Documents clínics, a càrrec dels ajudants.

Documents mèdico legals, a càrrec de forenses interessats en psiquiatria entre els que va destacar el Dr. Ferran Bravo.

Reunions i Congressos, que es feia ressò dels esdeveniments científics i es van publicar moltes de les activitats de la Societat de Psiquiatria i Neurologia, sobretot quan al 1925 el Dr. Torras fou elegit secretari de la mateixa.

Revista Psiquiàtrica, que resumia tres o quatre treballs considerats d'interès publicats en revistes estrangeres.

Assumptes professionals

Notícies

Se'n van publicar quinze números dels quals en farem una breu ressenya senyalant els aspectes que considerem més significatius.

Al primer número, que com hem dit va sortir el maig de 1922, hi figura una Salutació on es presenta la revista i els seus objectius que ja hem esmentat.

Podem destacar en la secció de Treballs originals els del propi Dr. Torras. Uns ténen un contingut clínic com per exemple:

- *Las psicosis postoperatorias.* Psiquiatria, 1.1.8.
- *Psicosis histérica antigua curada por aislamiento.* 1.1.21.
- *Las dificultades diagnósticas en patología mental. Sobre un caso de demencia precoz catatónica.* 3.1.20-26.
- *La curabilidad de las malalties mentals* 5.2-3.1-7.

En altres exposa les seves idees sobre l'organització de l'assistència psiquiàtrica com:

- *Las modernas orientaciones de la asistencia de los enfermos mentales.* 2.1.21-27
- *Los servicios libres psiquiátricos.* 2.2.20-29.
- *Los dispensarios psiquiátricos y los servicios sociales de asistencia.* 3.1.22-29.
- *El manicomio como agente terapéutico.* 3.3.1-11.
- I finalment un comentari sobre *L'ensenyança de la psiquiatria i la neurologia a Espanya*, on comenta un treball del Dr. Lafora a *El Siglo Médico.* 4.1.21-23.

Uns altres articles originals anaven a càrrec del Dr. Xercavins en forma de aproximació teòrica a la Psiquiatria i que es titularien "*Divulgación de conocimientos de Psiquiatria*" que es van publicar en forma de petits capítols. Amb aquesta col·laboració el director de l'Institut iniciava la publicació d'un autèntic manual de Psiquiatria que s'aniria lliurant com en fascicles. La breu durada de la publicació va permetre que només se'n lliuressin cinc capítols. Considera que molts metges no tenen coneixement dels avenços de l'especialitat. Això no passaria si hi haguessin càtedres de psiquiatria i en el seu defecte pretén contribuir a la formació dels interessats. Proposa dividir el seu treball en tres seccions: la primera, o psiquiatria pròpiament dita, on es descriuran els diferents tipus nosològics; la segona o psiquiatria etiològica, on es posaran en relació els quadres sindròmics amb les causes que els produeixen i la darrera on es tractaran els quadres psiconeuròtics, fronterers amb la bogeria. Només va poder desenvolupar la primera secció, és a dir les diverses classes de trastorns: paranoies, paratímies, demències originàries o primàries i les disgenèsies o trastorns constitucionals, *ab ovo*.

Són de destacar, a més a més, els treballs del Dr. Tomàs Busquet sobre l'organització de l'assistència psiquiàtrica per part de la Mancomunitat de Catalunya:

- *Análisis del proyecto de organización de los servicios para psicópatas de la Mancomunidad de Cataluña. La Clínica de Psiquiatria.* 3.1.1-19.
- *Estadísticas referentes a los alienados de España. Necesidad científico-social de las mismas.* 4.3-4. 1-6.

Josep Maria Costa Molinari

- *Organitzación técnica de los servicios provinciales de dementes.* 5.1.1-20.
- *Valor y aspecto social de los estudios psiquiátricos.* 4.1.1-10.

Hi trobem també articles del Prof. Saforcada:

- *La custodia de los locos delincuentes.* 3.2-3.1-13.
- *Análisis del proyecto de reorganización del servicio de dementes de la Mancomunidad de Cataluña por el Dr. Tomás Busquet.*¹⁶
- *La Psiquiatría y la legislación penal vigente.* I i II. 5.1.23-31.

També hi trobem algun article del Dr. Mira:

- *La bipolaridad emocional.* 1.4.7-15.
- *Sobre el valor del psico-diagnóstico de Rorschach.* 4.2.9-11.

Cal mencionar una col·laboració del Dr. Fernando Bravo Moreno, en tres números consecutius, del discurs pronunciat en la sessió inaugural de la Societat de Psiquiatria i Neurologia, amb el títol de "*Síntomas de Patología Mental que se hallan en las obras literarias de D. Benito Perez Galdós*", 2.1.1-15; 2.2.16-19; 3.1.1-21.

Al començament de la revista la redacció anava a càrrec del Dr. Torras i del seu col·laborador Dr. Lluís Valero i Muñoz. Aquesta va ser breu car aquest va morir al poc d'iniciar-se la revista. 2.1.32.

Al segon número, corresponent al setembre del 1922, ja hi figuren una bona sèrie de col·laboradors:

Fernando Bravo, metge forense. Tomàs Busquet inspector facultatiu del servei de dements a càrrec de la Mancomunitat de Catalunya. Wifred Coroleu, metge forense; Francesc Daltabull; Maximino Luanco, forense; Constantino Martínez, president de la Societat de Psiquiatria i Neurologia, Emili Mira, de l'Institut d'Orientació Professional, Ot Moles director de Nueva Belén; Juan Peris; Pere Ribas i Pujol, cap facultatiu del Servei d'Alienats de l'Asil del Parc. Manuel Saforcada, professor numerari de medicina legal de la Facultat de Medicina de Barcelona; Manuel Soca, metge resident de l'IMSC; M. Soler Martin, metge del Manicomi de Sant Boi; Salvador Vives, director del Manicomi de Salt; F. Xercavins Rius, director de l'IMSC; F. Xercavins Romeu, director de la secció de malalties nervioses de la Clínica de Ntra Sra. del Pilar de Barcelona.

En aquest número hi ha un article del Dr. Lluís Valero titulat "Els nostres mestres", dedicat a *l'Esbós biogràfic del Dr. Pi i Molist.*¹⁷

La revista es feu ressò del centenari de la tesi de Bayle.¹⁸

També es fa referència a la visita que des de fa uns anys el Prof. Saforcada catedràtic de medicina legal i toxicologia que imparteix un curs de psiquiatria, complementa aquesta ensenyança a unes sessions de visita a diverses institucions psiquiàtriques. Durant dos dies els alumnes van fer unes visites col·lectives a l'Institut i la Granja, on foren rebuts pels Drs. Xercavins i Torras.

També s'anuncia la inauguració del Laboratori de Psicologia Experimental de la Mancomunitat de Catalunya dirigit per Georges Dwelshauvers¹⁹.

En la seció *Notas Profesionales* es fa eco d'una important Reial Ordre del 28 de juliol del 1925, per la qual es designa una comissió que haurà de proposar, "*los medios más eficaces para organizar con sentido moderno y científico la asistencia a los alienados y la enseñanza de la Psiquiatría, y para reformar, en el mismo sentido, la vigente legislación sobre enfermos de la mente*".²⁰

En la secció *Notes Psiquiàtriques*, es fa referència extensa de l'estada realitzada a Barcelona per el Prof. Kraepelin, invitat per la Societat de Psiquiatria i Neurologia. Durant la seva estança a la ciutat Comtal va visitar la Facultat de Medicina i diverses institucions com l'Institut Mental de la Santa Creu i els manicomis de Nueva Belén, l'Institut Frenopàtic de les Corts i Sant Boi. Va lamentar la manca de càtedra en les universitats. No va fer comentaris sobre les dues pessetes que paguen les corporacions per malalt i dia i va comentar que a la seva clínica li donaven 50 marcs/or i va manifestar que comprenia l'estat d'ànim i la laboriositat dels psiquiatres del país. En comentar la seva impressió sobre l'IMSC va comparar-lo amb alguns establiments alemanys, va admirar l'esforç de voluntat i de sacrifici del personal facultatiu, i d'assistència per atendre tan gran nombre de malalts amb els escassos mitjans de que disposaven, lamentant-se de que no s'utilitzés el material d'estudi que es perd per l'excés de treball a que està sotmès el personal facultatiu. Va quedar molt gratament impressionat, sobretot per l'absència de mitjans de contenció. Va explicar els bons resultats dels banys permanents.

En un altre número es continua comentant la visita de Kraepelin. El 30 de desembre va impartir una conferència sobre l'etiologia de la paràlisi general progressiva. A continuació va establir-se un col·loqui amb els assistents en el que va tractar sobre l'organització de l'especialitat psiquiàtrica a Alemanya i dels congressos que solen celebrar-se cada any on s'hi reuneixen de 600 a 800 metges i reunions parcials a diferents llocs, entre 15 i 20. Hi ha una comissió integrada per un director de un nosocomi oficial, un ajudant i un clínic, elegits per escrutini, que informa al Ministeri de Sanitat. En els establiments sol

Josep Maria Costa Molinari

haver-hi un director, dos vicedirectors i 5 o 6 metges per cada mil malalts. El director resideix al mateix hospital. Se substitueixen els mitjans coercitius per banys i una vigilància contínua, havent-se suprimit les habitacions d'aïllament. S'utilitza la hioscina per calmar els agitats. L'ensenyament de la psiquiatria es obligatori desde fa 20 anys. A la seva clínica hi ha uns 150 alumnes que reben dues lliçons de dues hores cada setmana seguint el seu llibre *Introducció a la clínica psiquiàtrica*, i duren uns quatre mesos. L'ensenyança de la psicologia no es preceptiva abans de la de psiquiatria, una lliçó optativa de psicologia d'una hora cada setmana pels que vulguin dedicar-se a la psiquiatria. Per a ser professor de psicologia, cal ser doctor en filosofia però hi ha casos com el del professor Wundt, que sense ser doctor en filosofia va ser nomenat doctor honorífic per a poder atorgar-li el de professor de psicologia.

Una bona part de la revista està dedicada a la vida acadèmica en la secció de *Reuniones y Sociedades* i, en especial, a la Societat Catalana de Psiquiatria i de Neurologia.

En el número corresponent a desembre del 1924²¹, hi ha una àmplia referència a la Reunió General de Neuropsiquiatres Espanyols. Per invitació del Dr. Belarmino Rodríguez Arias, delegat del comitè organitzador del primer Congrés Internacional de Higiene Mental, i d'E. Mira, els dies 29 i 30 de desembre al Col·legi de Metges de Barcelona. Per tal de fundar una *Asociación Española de Neurólogos y Alienistas* i preparar la creació d'una *Liga Española de Higiene Mental* i organitzar el treball col·lectiu que es pugui presentar al Congrés de Washington (1926).

Sota la presidència del Dr. Saforcada i actuant de secretari el Dr. Torras es proposa una reunió a Burgos per tractar de projecte de creació d'una Liga Española de Higiene Mental, dels Drs. Rodríguez Arias i Mira i Sacristán, i per l'organització dels treballs col·lectius que puguin presentar-se al congrés de Washington 1926,

En una altra sessió es presenta una comunicació del Dr. Sacristán que proposa adoptar la classificació de Kraepelin de 1920 d'ús obligatori, que s'aprova, i una altra sobre la reforma de l'assistència dels alienats,

Busquets i Escalas presenten unes conclusions, que van aprovar-se, dirigides als poders públics sobre la *Revisió de la legislació relativa als alienats*, nomenant una comissió composta per alienistes i juriconsults.

I sobre com reorganitzar l'assistència dels alienats sobre bases científiques i que els serveis anomenats de "dements" no presentin el lamentable estat actual i que en comptes de ser cases de curació o simples dipòsits carcelaris d'alienats com són ara, siguin

veritables cases de curació, dotades de tots els elements terapèutics necessaris. Noteu la sintonia del pensament del Dr. Torras amb aquestes consideracions, així com en la necessitat de formar un cos d'alienistes amb reglament propi al que s'ingressaria mitjançant oposició i que s'hauria d'ocupar de les intervencions relatives a l'apreciació de la responsabilitat civil i criminal. També s'insisteix en que el cos d'alienistes tingui les seves places fixes en els manicomis públics i privats, tenint en compte llur situació actual; que s'organitzi degudament l'ensenyança de la psiquiatria en totes les universitats espanyoles i que l'Institut Geogràfic i Cadastral adopti la classificació de Kraepelin.

Es fa constar que s'encarreguen diverses ponències que s'havien de dur a Burgos:

- Saforcada, Peris i Busquet s'encarregaran de la ponència sobre la necessitat urgent d'una revisió total de la legislació relativa als alienats.
- Sacristán, Marín, López Albo, Fuster i Morales s'encarregaran del "*Plan moderno de asistencia a los alienados*".
- Gimeno Riera, Escalas i Torras, tractaran de la creació d'un cos oficial d'alienistes.
- Saforcada, Mira i Rodríguez Arias dirigiran la ponència sobre l'ensenyança de la psiquiatria i la neurologia.

És en aquesta època en la què el Dr. Torras fou nomenat secretari (1925-1932)²². La junta era la següent:

President: Manuel Saforcada
Vicepresident: Salvador Vives
Secretari: Òscar Torras
Vicesecretari: Joan Peris
Tresor: Pere Ribas
Vocal comptador: Tomas Busquet
Vocal arxiver: Joaquim Fuster

El número corresponent al setembre del 1926, Any V núm. I, és el darrer de la revista. L'Hospital de la Santa Creu inicia la publicació dels *Annals de l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau*, i les institucions psiquiàtriques i llur revista s'uneixen a aquesta iniciativa i passen a integrar la seva publicació a la nova revista, on desitjen que els lectors la segueixin.

LA GUERRA CIVIL

El Dr. Torras va haver de patir la Guerra Civil sense haver de deixar la institució. Tanmateix, els desastres de la guerra havien colpit l'Institut. Al febrer del 1939 informa que la població acollida a l'Institut de ser 335 homes que hi havia en començar la guerra, només en quedaven 220 i de les 440 dones n'hi havia 320, a causa de l'increment de mortalitat per carències alimentàries; i la majoria dels restants estaven en avançades fases de desnutrició i depauperament. Per altra banda havien desaparegut els ingressos econòmics provinents dels pensionistes, amb la qual cosa la situació financera estava molt malmesa. La col·lectivització havia posat el govern de l'Institut en mans incapaces, amb constants discòrdies i disminució del personal que havia estat cridat a files. Manca d'higiene i neteja. L'abandonament de les ordes religioses va deixar la institució en una mena de desastre. No hi havia material sanitari, va escassejar el menjar, va desaparèixer el sentit d'ordre i disciplina, car el personal no admetia altra autoritat que la política.

El Dr. Torras va resistir l'embat de la guerra i va adequar-se als dictats del franquisme. Ell era un home pacífic, bondadós, i es va plegar a les exigències de la rigorosa postguerra, per por i per resignada submissió a la MIA. Va emetre un informe a la superioritat en què denunciava l'estat de desorganització durant el període bèl·lic i proposava mesures per a retornar a la normalitat.

Segurament no va poder resistir les pressions dels psiquiatres que es van aprofitar de la situació i el trobem en la vergonyosa situació de signar la carta al P. Agostino Gemelli i al Prof. Pozo, de la Societat Internacional de Psicologia en què es denunciava al Dr. Mira i on se l'acusava d'haver inspirat les tortures de les txeques republicanes ²³. Sens dubte tan ell com altres dels companys signants de l'ominosa denúncia ho devien fer per la por i l'amenaça de repressàlies. Uns dels que sembla era partidari de la carta fou el Dr. Sarró i un dels més significats en la immediata postguerra com a persona activament del règim fou l'antic director de l'Institut Mental, el Dr. Alzina Mèlis, destacat feixista, casat amb una aristòcrata italiana, que duia les ensenyes del fascio italià i que fou un dels encarregats de la depuració dels companys. Junt amb la repulsa que aquesta conducta pot inspirar-nos, cal tenir en compte el clima de terror sota el qual es vivia i que una actitud tèbia o mínimament poc participativa podia costar fins i tot la vida. Això, junt amb enveges professionals o actituds contràries al Dr. Mira, que era una persona capaç d'inspirar grans adhesions en el camp personal per la seva enorme vàlua professional, però que també podia, contràriament, desvetllar hostilitats pel seu tarannà dictatorial, autoritari i poc considerat.

UN CERT DISCRET RENAIXEMENT

Acabada la guerra el Dr. Torras es va plegar a l'autoritat omnímoda de la totpoderosa MIA que dirigia amb mà de ferro qualsevulla acció dels seus metges subordinats obedients. No es movia una fulla sense la seva benedicció. Ho controlaven tot però amb prou feines deixaven fer res, especialment si això representava algun mínim dispendi. S'havia de sol·licitar la concessió de vacances renunciant al sou i passar-lo a un substitut, i així mateix si estructurava d'algun acte com per exemple algun curset o poder fer algun viatge d'estudis. El Dr. Torras fou un vasall obedient. La MIA el va premiar amb la seva benevolença i li va deixar fer algun curset. Fins i tot el va nomenar el seu delegat en unes visites que va fer a l'Argentina l'any 1948 amb motiu d'un viatge personal per motius familiars i un altre l'any 1956, a Viena, per un congrés. Això s'hi, hom s'ho havia de pagar de la pròpia butxaca.

Amb aquesta política acomodaticia va aconseguir una certa consideració del règim que li va encarregar la redacció d'unes *Normas generales para la organización de una nueva asistencia psiquiátrica* per a la Diputació de Barcelona.

Va maldar per retornar a l'Institut el prestigi que havia tingut quan es va inaugurar, encara que no ho va aconseguir del tot. Assistí a la introducció de dues noves tècniques terapèutiques: la convulsioteràpia elèctrica o per cardiazol, i la psicocirurgia.

A finals del 1940 s'havien aplicat prop de 1.000 xocs, cardiazòlics o elèctrics i s'havien tractat 65 malalts amb comes insulínics. L'efectivitat en el tipus de malalts crònics de l'Institut fou menor de l'esperada. Tanmateix es va observar que els xocs actuaven molt bé en casos de depressions i els comes en les excitacions dels malalts esquizofrènics.

El 18 de novembre de 1944 es va practicar la primera leucotomia prefrontal per part del Dr. Soler Roig, cap de cirurgia de l'Hospital de Sant Pau. Posteriorment se'n va encarregar el Dr. Arquer en una habitació habilitada²⁴.

L'any 1955 publica els resultats obtinguts amb 155 lobotomies practicades a l'Institut per l'aludit Dr. Arquer. Considera que amb la lobotomia no es preten guarir el malalts, tan sols millorar la seva capacitat d'adaptació, i també la seva conducta per tal de poder retornar al seu ambient original; practicar, com diu Dubois, una "ortopèdia psíquica". Els millors resultats s'han obtingut en les psicosis amb un alt contingut afectiu, mentre que entre les esquizofrènies les que menys han respost han estat les hebefrènies i les parafrènies.

Sigui com vulgui es va dedicar a reformar una institució que s'aixecava de l'ensulsiada.

Josep Maria Costa Molinari

En aquest sentit va demanar permís a la MIA per crear un centre d'estudis i perfeccionament psiquiàtric, amb un cost zero, utilitzant els recursos i el personal facultatiu de l'Institut. No obstant això la MIA ho denega per no veure-ho clar i desconfiant de que no acabaria per haver de destinar-hi diners, per pocs que fossin. Les preocupacions econòmiques de l'Hospital i segurament la poca confiança en el Dr. Torras i en la mateixa psiquiatria determinaven que s'hi gressin d'esquena. Cal dir que la febre constructora de la ciutat feia que el valor dels esplèndids terrenys de l'Institut haguessin augmentat de preu i l'Hospital amb la MIA al seu front vegessin una solució als seus crònics problemes econòmics. Per tant no és estrany que consideressin que més valia no fomentar el progrés de la institució sinó al contrari facilitar-ne el declivi i acar traient-se-la del damunt, venent el terrenys i fent-ne el negoci del segle, com va acabar passant. El primer era el negoci i l'últim els malalts i la psiquiatria.

Tot i això va poder contractar nous col·laboradors i va remodelar l'Institut amb la creació de laboratoris de psicologia, anàlisis clíniques, químiques, humorals i biològiques, histopatologia, endocrinologia, electroencefalografia, i serveis de biotipologia i d'endocrinologia. Així l'Institut s'estructura de la següent manera:

- Secció de publicacions i propaganda depenent de la direcció
- Secció d'estudis biogràfics, encarregat a la seva neboda Eulàlia Torras i Armangué
- Secció de Genètica, Dr. Josep M. Pedrosa i Roca
- Secció de Biotipologia i Tipologia psicològica, Josep Beà i Montagut
- Secció de Fisiopatologia psiquiàtrica, Eulàlia Torras i Albert Pons i Clotet
- Secció d'Histopatologia, també amb Pedrosa al davant.

Calia reorganitzar el treball i el funcionament intrasanatorial. El Dr. Torras es va prendre molt seriosament la tasca de rendibilitzar les activitats de laborteràpia, cosa que se li ha retret. Va impulsar la fleca on es feia el pa que se servia a l'Hospital de Sant Pau, els tallers on s'hi fabricaven les gases, la impremta on, com hem vist, s'hi confegia la revista.

Malgrat tot a la pràctica les coses no eren tan boniques. La misèria de la postguerra es reflectia en l'activitat de la institució. La majoria dels metges que hi treballaven tenien més interessos en altres camps que en els de l'Institut. Hi treballaven una jornada limitada a tres matins a la setmana, els sous eren irrisoris i els beneficis que els podia oferir l'Institut, pràcticament nuls. Com a nota anecdòtica podem recordar que hi havia una tartana amb l'escut de l'Hospital que feia el trajecte entre l'Institut i el manicomi trametent queviures i expedients. També servia per recollir els metges que es traslladaven a l'Institut des de la parada del tramvia de la Plaça Virrei Amat. Quan als anys seixanta

van asfaltar el Passeig del Dr. Pi i Molist i les ordenances prohibien el pas de vehicles amb rodes de ferro, van jubilar en Paco, el carreter i la mula. La situació general de l'Institut es podia ben bé identificar amb aquesta curiosa imatge.

L'organització de la laborteràpia anava a càrrec del Dr. Pedrosa. S'ha criticat durament l'interès en el foment de fer de la laborteràpia com un compromís dels psiquiatres amb l'administració: *"no solament ignoren l'explotació a que els malalts són sotmesos sino que ofereixen a la MIA un discurs capaç de convertir allò que és pura i simple explotació en indicació mèdica destinada a millorar la salut dels interns"*²⁵. Crítica injusta a els innegables beneficis que s'atribueixen arreu a l'utilització terapèutica de l'activitat laboral i/o lúdica.

També hi havien col·laborat els Drs. Solé Sagarra, abans de marxar a Alemanya on va realitzar anàlisis neurohistològiques, i Miret, el qual, abans de marxar a Veneçuela, hi havia organitzat un servei de psicologia clínica.

El seu interès era posar-se al dia com es posa de manifest en l'esmentada reorganització i en la implantació de les tècniques que anaven naixent. Es va mostrar contemporitzador amb totes les tendències i va veure amb complaença com a l'Institut s'anaven formant psiquiatres que haurien d'inclinar-se envers les tècniques psicoanalítiques més ortodoxes, com ara i especialment el Dr. Folch i Mateu, un dels primers psicoanalistes de Catalunya.

Torras va col·laborar en la docència universitària de la psiquiatria als alumnes de la facultat de Medicina que visitaven l'Institut durant els seus estudis de medicina legal que comprenien unes lliçons de psiquiatria. D'aquesta manera el catedràtic Prof. Saforcada el va fer nomenar ajudant honorífic de la càtedra de medicina legal y psiquiatria de la Facultat de Medicina de Barcelona (1942). També els estudiants de dret penal del Prof. Cuello Jalón rebien lliçons a l'Institut Mental.

Una altra anècdota, certament prescindible però que no puc deixar de referir i espero que se'm perdoni. Diré que el Dr. Torras tenia una peculiar forma de pronunciar "psicologia", "psiquiatria", i totes les paraules començades amb "ps" que sonaven com "epsicologia", "epsiquiatría", etc. Es deia que a les rodes dels cotxes els hi posava "epneumàtics".

Per a qui el contemplava, el Dr. Torras era un home senzill, de mentalitat poc complicada per a qui l'"epsicoteràpia" consistia en tractar bé els malalts i d'estimar-los, no gaire més que el tractament moral dels seus antecessors. Però no s'aturava aquí i es volia donar aires d'intel·lectual, i en aquest sentit es va adherir a una suposada escola que titulava "*Psiquiatria antropològica*".²⁶

Josep Maria Costa Molinari

LA PSIQUIATRIA ANTROPOLÒGICA D'OSCAR TORRAS

Transcriurem a continuació uns quants paràgrafs de la publicació suara esmentada que posen de manifest el pensament del seu autor, on tracta de definir i justificar el seu intent de superar les idees contemporànies sobre la psiquiatria. De fet, considerava el malalt des d'un punt de vista humanista i tradicional, segurament influenciat pel corrent de pensament impulsat pel Dr. Sarró des de la seva càtedra, de la substitució de la psicologia tradicional i especialment la psicoanàlisi per l'antropologia mèdica. Així ell mateix exposa “...dentro del estudio psiquiátrico fundamentalmente antropológico, debemos recordar que estamos viviendo la época histórica del condicionamiento del trastorno psíquico por el factor personal, pero no limitado en la estructura y en el carácter, sino en su formación total, propia, individual, de reaccionar frente a los agentes externos e internos que atentan constantemente contra su existencia.”

Toda investigación clínica que se dedique al estudio del hombre como unidad psico-física a través de su curso vital, intentando adaptarse a su mundo y cumplir su destino, se mueve dentro de una orientación antropológica.

La Psiquiatría más que ninguna otra rama de la ciencia médica por su fundamento esencial psicológico, es la más apropiada para poder estudiar a fondo estos problemas de base orgánica y psíquica a la vez y así es como, hoy en día, todas las modernas escuelas psiquiátricas se orientan en este sentido.

Passa revista a les doctrines més potents a mitjan del segle passat i critica la psicoanalítica per no tenir en compte la dimensió espiritual:

“La construcción psico-analítica, como ha dicho Lain Entralgo, postula dos reducciones antropológicas: la psicología entera queda reducida al instinto y éste a la escueta sexualidad; el espíritu no aparece más que como resistencia o negación; no tiene actividad propia positiva. La vida instintiva y el principio del placer dominan la espiritualidad.”

Considera un pas més en una aproximació envers l'objectiu de la psiquiatria antropològica “la entrada del factor psíquico en Patología no solamente psiquiátrica sino orgánica, ha creado una nueva orientación médica de honda raigambre antropológica. Nos referimos a la Patología psicósomática. que estudia la influencia recíproca entre lo psíquico y lo orgánico y por lo tanto el enfermo ha pasado de ser objeto de experiencia a sujeto vivo que con sus características biológicas y personales lucha contra las causas morbosas propias y ambientales. “

No obstant la consideració dels factors psicològics en la configuració de la malaltia no l'acaben de convèncer:

“Las teorías de orientación psicoanalítica no llenan por completo el cometido de explicar todo el cuadro nosológico psiquiátrico por faltarles la base orgánica de esta unidad psicofísica y porque aun el punto de vista psicológico queda algo lateralizado. Tampoco la patología psicósomática nos satisface completamente por faltarle la proyección hacia el pasado y hacia el futuro de esta totalidad morbosa”.

Se sent més proper del punt de vista de von Weiszaecker:

“Dando un paso más dentro de la orientación antropológica, Weiszaecker estudia la enfermedad desde un punto de vista puramente humano, dentro de una vida personal, dándole un sentido. De este modo la patología busca cada vez con más ahinco el conocimiento total del hombre.”

Superant les interpretacions de von Weiszaecker i dels teòrics de la patologia psicósomàtica, considera:

“El estudio de este mundo personal formado por el individuo comprendido en su totalidad y el conjunto de circunstancias ambientales que le rodean es propio de la ciencia antropológica aplicada a la psiquiatría”

Arriba definir el seu punt de vista amb les següents frases:

“El estudio médico del hombre en su totalidad no puede reducirse a conocer su existencia física y su reacción biológica. En correlación con su psiquismo aunque su estudio se haga a través de una historia, ni aun profundizando dentro de su intimidad. Este complejo humano tiene que moverse dentro de un ambiente y por lo tanto no puede por si solo resolver todos sus problemas vitales, muchos de los cuales son provocados precisamente por este ambiente al cual precisa adaptarse para cumplir su autodeterminación en la vida. El estudio de este mundo personal formado por el individuo comprendido en su totalidad y el conjunto de circunstancias ambientales que le rodean es propio de la ciencia antropológica aplicada a la psiquiatría”.

Podriem considerar a Torras com un precedent del tan tronat model bio-psico-social de Stengel i fins i tot amb una major projecció, quan manifesta:

“En cada història personal nos conviene estudiar la individualidad del enfermo moviéndose dentro de su ámbito vital y en cumplimiento de un destino o determinación que él mismo se ha ido creando; su curso vital no debe ser para nosotros una fría sucesión de hechos, sino una serie de respuestas personales a un determinado número de problemas constantes de la vida en los tres aspectos de expansión biológica, psicológica y social y

Josep Maria Costa Molinari

aun en el de realización de una tarea, por encima de las necesidades vitales en el sentido autodeterminativo”.

I encara pretén anar més enllà:

“La totalidad humana no es solamente evolucion biológica, sino tambien individualidad espiritual y la patología personal estudia este complejo.”

“Debe considerarse la enfermedad como una crissi de esta vida personal.”

“Estudiar al hombre en su totalidad pero también en su esencia”.

“En patología psiquiátrica el hombre debe ser estudiado totalitariamente con toda su complejidad psicofísica y a través del tiempo y del espacio, en el pasado en el presente y en el futuro a base de las sucesivas respuestas personales a las constante dificultades que su propio organismo y el ambient le van creando para poder lograr los fines que el mismo se ha propuesto en esta vida terrena y aún preparándola para fines más trascendentales.”

Finalment justifica el valor pràctic d'aquesta orientació:

“Es muy posible que al compás de esta orientación antropológica de la medicina obtenga grandes facilidades para penetrar más profundamente en la comprensión de los mecanismos psicológicos que regulan la vida psíquica y que al trastornarse desvían temporal o definitivamente el curso normal de la misma”.

Per tot això afirma: *“Debe estudiarse la constitución física y psíquica el sujeto y la reacción biológica, estudios biográficos completos, profundos y detallados de los ambientes familiar y social del enfermo.”*

En tots els escrits del Dr. Torras en els que fa referència a la seva psiquiatria antropològica hi figuren una sèrie de tòpics referits a la totalitat, a l'holisme i a la personalitat profunda i transcendent de l'ésser humà i en una contínua exposició una mica grandiloqüent i ampulosa que acaba en una fraseologia retòrica que en realitat no va suposar cap canvi en les actuacions del seu autor, un joc de paraules buides que acaben en un no-res, que no van més enllà de l'ordinària pràctica corrent de la psiquiatria més vulgar.

Així i tot va organitzar uns cursos de l'esmentada psiquiatria antropològica que tractava monogràficament temes específics amb la col·laboració de tots els metges de la casa.

Primer Curs

Es van presentar les escoles psiquiàtriques de fons antropològic; en el segon es va dedicar a l'estudi psicològic de la vida personal, on el Dr. Torras, a més a més de la presentació del curs, és autor del capítol titulat "*Principios básicos de la personalística*"; el tercer va tractar de la "*Psicopatología de la vida personal. El vivir patológico*", on després d'una llarga presentació, hi aporta un capítol amb el títol de "*Los procesos destructivos de la unidad psíquica en los trastornos de la vida personal*"; el quart es va dedicar a l'estudi de les psicopaties i on la primera lliçó a càrrec del Dr. Torras duu per títol "*La respuesta personal psicopática*"; el cinquè curs celebrat l'any 1958 va versar sobre "*El trastorno fásico*" i on el capítol del Dr. Torras es titula "*El trastorno fásico en la patología personal*" i el sisè i últim (juny, 1959) de títol general "*Los procesos destructivos de la unidad psíquica*" s'inicia amb la participació del director, que es titula "*La angustia destructiva*".

En les publicacions fetes amb els textos de les lliçons impartides pels metges de l'Institut, Torras hi contribueix amb la corresponent lliçó inicial: "*El trastorno fásico en la patología personal*" (5è curs, 1958) i "*La angustia destructiva*" (6è curs, 1959).

Segon Curs. Psicología de la vida personal

Presentación del curso: los principios básicos de la personalística. Torras
Los determinantes psicológicos de la respuesta personal. Fuster
El concepto de vitalidad. Su proyección psíquica hacia la vida espiritual. González Muncíus
Herencia y ambiente. Pedrosa
Herencia y ambiente. Bassols
Psicología de las actitudes. Fuster de Carulla
Formas de vida. Portabella.
Estudios biográficos. Caral
La idea de sí mismo. Abella
El futuro personal. Beà

Tercer Curs. Psicopatología de la vida personal.

Los procesos destructivos de la unidad psíquica en los trastornos de la edad personal, Torras
La vida esquizofrénica. Beá
Los fenómenos de la despersonalización. Fuster

Josep Maria Costa Molinari

El vivir hipocondríaco. Abella.
El trastorno vital cíclico. Caral
Las limitaciones de la vida personal en las oligofrenias. Bassols
La actitud vital histèrica. Bayle
La vida delirante. Pedrosa
El mundo obsesivo. González Monclús

Quart Curs. Estudio de las psicopatías.

La respuesta personal psicopática. Torras
Teoría y concepto de las psicopatías. Fuster Pomar
La base hereditaria de las psicopatías. Pedrosa
El desarrollo histórico de la personalidad psicopática. Abella
La adaptación social del psicópata. Torras Armangué
Sobre las bases estructurales cerebrales de las psicopatías. Barraquer Bordas.
Instintividad y ética en la personalidad psicopática. Beà
Interés de los estudios fisiopatológicos en las psicopatías. Caral
Límites nosológicos de las psicopatías. González Monclús
La clasificación de las psicopatías. Bayle

Cinquè Curs. El trastorno fásico.

El trastorno fásico en la patología personal. Torras
Fenomenología clínica de las psicosis maníaco-depresivas. González Monclús
Psicosis marginales. Fuster
La melancolía involutiva. El síndrome ansioso. Bayle
La personalidad del ciclotímico. Beà
Posibilidades psicoterápicas en los psicóticos maníaco-depresivos. Rodrigo
Herencia de los trastornos fásicos. Pedrosa
Desarrollo histórico-social de la personalidad fásica. Torras Armangué
Bases neuro-fisiológicas del trastorno fásico. Costa
Los criterios vital y existencial del trastorno afectivo fásico. Abella
La terapéutica de los trastornos fásicos. Caral

Sisè Curs. Los procesos destructivos de la unidad psíquica.

La angustia destructiva. Torras

La desorganización esquizoforme y la parademencia esquizofrénica. Fuster

La regresión y la disgregación de la unidad psíquica. Costa

Delirio y realización existencial. Abella.

El concepto de degeneración y la herencia. Pedrosa

El derrumbamiento esquizofrénico infantil. Torras Armangué

La crisis de la adolescencia y su destructividad. González Monclús

Los procesos mixtos psicorgánicos de destrucción. Bayle

La psicoterapia en las psicosis esquizofrenicas. Beá

Posibilidades terapéuticas y de asistencia en los procesos destructivos en General. Caral

Emparar amb aquesta senyera intel·lectual va afegir al títol de l'Institut el de **Centro de estudios e investigaciones psiquiátricas**. Probablement aquesta vegada no va demanar permís a la MIA, car no era res més que un pur nominalisme, per treure's l'espina que duia clavada per partida doble en no haver pogut realitzar el seu somni de convertir-se en el fundador d'un centre de creació de ciència psiquiàtrica. La realitat és que el centre va continuant essent el mateix: un immens casalt, incòmode, opressiu, molt mediocre, ignorat per qui tenia realment poder sobre el seu funcionament i escassament acceptat dins l'àmbit de la medicina que es practicava a l'Hospital, amb dificultats econòmiques cròniques i amb un personal escassament motivat, polioocupat, deficientment dedicat i en alguns sentits i en determinades persones, hostils al seu director.

ALGUNS COL·LABORADORS

L'Institut estava funcionant dividit en dos departaments que estaven dirigits pel Dr. Sarró el d'Homes, al qual va succeir el Dr. Pere Portabella i Duran, quan aquell va guanyar les oposicions a la càtedra de psiquiatria de la Universitat de Barcelona i després pel Dr. Joan Caral i Vilamala. El Departament de Dones va ser dirigit primer pel Dr. Joaquim Fuster i Pomar, i quan aquest va ser ascendit a director, el va substituir el Dr. Delfi Abella i Gibert, que seria al seu torn el seu successor a la direcció de l'Institut.

Ja hem vist com abans els col·laboradors més directes eren els Drs. Coroleu, Solé Sagarra, Montserrat, Beà, Miret, Folch Mateu i Folch Camarasa, la Dra. Eulàlia Torras o els Drs. Bassols, Fuster de Carulla i alguns altres.

Durant aquesta època treballava a l'Institut el Dr. Casanovas que s'ocupava dels aspectes somàtics dels malalts i de practicar les autòpsies durant un temps en què es va intentar

Josep Maria Costa Molinari

formar una cerebroteca. També es va contractar al Dr. Ferran Bayle i Gabarró, al Dr. Enric González i Monclús i al Dr. Josep M. Costa i Molinari. Més endavant van anar incorporant-se els Drs. Esteve Múrcia Valcárcel, Manuel Beltran Flores, Josep Jaén i Teixidor, Joaquim Buñuel Mir, Josep Clusa i Matinero, Hidalgo del Barrio i alguns altres que hi van romandre poc temps.

També als anys 60 es va crear la figura de metge resident de guàrdia i van ingressar els Drs. Rodrigo, Velat, Hernández Espinosa, Calvo, Linares, Tejedor i altres, alguns dels quals han continuat treballant a l'Institut, o en el que queda d'ell, fins l'actualitat.

ALTRES PUBLICACIONS

El Dr. Torras, a més a més de les referències bibliogràfiques citades i especialment en les que va escriure per a l'esmentada revista "Psiquiatria", va publicar en altres llocs. Així podem fer constar:

Als ***Annals de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau***.

- *La influencia del embarazo, del puerperio y de la lactancia en el desarrollo de las enfermedades mentales, 1929. pp 101-108.*
- *En colaboració amb R. Sarró: Síndromes melancòlics postencefàlics 1930. pp 297-305.*
- *Comentarios estadísticos del Instituto Mental de la Santa Cruz. 1931. pp 277-283.*
- *Comentarios sobre el nuevo decreto sobre asistencia de enfermos psíquicos. 1931. pp 277-283.*
- *La convivencia social dels malalts psíquics 1933. pp 295-303.*
- *El estudio formativo y experimental del carácter 1958. pp 410-419.*
- *La frustración vital y los procesos destructivos de la unidad antropológica. 1959 pp 436-447.*
- *La orientación antropológica en Psiquiatria (Hacia la creación de un centro de estudios e investigaciones psiquiátricas). 1956. pp 45-53.*

I en altres llocs:

Recensió de la IV Reunió Anual de la Asociación Española de Neuropsiquiatria, i de la III Reunió Nacional de la Liga Española de Higiene Mental. Annals de Medicina: 1930, 40-41.

El Dr. Òscar Torras i Buixeda

La influencia del embarazo, del puerperio y de la lactancia en el desarrollo de las enfermedades mentales. Annals de Medicina: 1930, 454.

Anàlisi d'un llenguatge parafrènic. VI Congrés de Metges de Llengua Catalana. 21 juny de 1936. En col·laboració amb Sarró.

A Medicina Clínica: en col·laboració amb Fuster: La leucotomia y la lobotomia prefrontal en las psicosis terminales (1949).12,2,112-116.

En col·laboració amb J. Beà i R. Bassols. Modos de existencia del enfermo mental. (1955) 21,6, p 446-450.

En col·laboració amb Beà: Comentarios sobre nuestra estadística de 155 enfermos lobotomizados. An Med (especialidades). (1955)

Amb Gimeno Riera i Escalas Real: Creación de un cuerpo de alienistas. Comentat en Rev Asoc. Esp. Neuropsiq. 2000 (75) 565-566.

EN DEFENSA PRÒPIA

És especialment interessant la publicació que, una vegada jubilat, va escriure com a justificació de la seva llarga estada com a director de l'Institut Mental, que començava de veure's una mica qüestionada en aquells moments, per agrair les col·laboracions rebudes i per fer una mica d'història de la psiquiatria de la primera meitat del segle que li havia tocar viure: ***Nuestra contribución a la Obra Benéfico-Social Médica y Científica del Instituto Mental de la Santa Cruz*** (1915-1960) i del que n'hem extret nombroses dades.

Efectivament, les relacions amb el seu subdirector Dr. Fuster es van anar deteriorant i el Dr. Torras es va veure obligat a reivindicar la seva actuació, que considerava no estava prou ben valorada pel seu successor.

Procura argumentar que durant tota la seva trajectòria ha procurat no solament per la reinserció del malalt mental i per la protecció dels més humils. Creu que els manicomis no han estat suficientment adaptats a les condicions de la vida moderna per dificultats econòmiques, administratives i culturals, i no per desinterés dels metges. Tot al contrari: considera que hi ha hagut un esforç seriós y raonable, social i científic que haurà de

Josep Maria Costa Molinari

permetre que en un futur immediat es pugui aconseguir la desitjada transformació de l'assistència psiquiàtrica.

Manifesta que li ha tocat viure els temps heroics de la psiquiatria, per insuficiència dels coneixements mèdics i per l'abandonament que una vegada més patien els malalts mentals.

L'esperit renovador ve encarnat especialment pel fundador de l'Institut Mental, Dr. Pi i Molist, amb la seva lluita contra les dificultats econòmiques que encara, afirma, duren.

A més a més ha hagut de travessar la infausta guerra que tant va afectar la vida dels manicomis, rellegats com sempre al final de la cua dels recursos.

Torras va ser un psiquiatre, en podríem dir, tot terreny. Es va interessar per tots els aspectes de l'incipient especialitat, tant des del punt de vista assistencial com científic. Així el veiem a la primera fila de totes les activitats psiquiàtriques ocorregudes durant el segon quart del segle passat.

El Dr. Torras fou un dels darrers alienistes i dels primers psiquiatres moderns. Va veure la seva figura una mica eclipsada, per la personalitat gegantina d'un Mira, primer, i per la hiperactiva i seductora de Sarró, després. Va maldar per fer surar el Manicomi de Sant Andreu en unes èpoques particularment difícils, especialment redreçant-lo després del període de decadència que va seguir a la mort de Pi i Molist i després de l'enderroc de la Guerra Civil i no sempre va ser comprès pels qui ho havien d'haver fet.

Va haver de veure-se-les amb diverses circumstàncies, la majoria d'elles adverses als seus interessos professionals: la Mancomunitat, la Dictadura de Primo de Rivera, la República, la Guerra Civil i el franquisme i, a través de totes elles es va anar adaptant, perdent en cada bugada un llençol, llevat en la guerra i sobretot en la postguerra en què gairebé no va poder aixecar el cap. Va patir la misèria econòmica que l'Institut va haver de sofrir, contra els prejudicis i l'animadversió dels administradors i de la misèria mental de la MIA on predominaren els canonges retrògrades així com la desafecció d'alguns dels seus poderosos col·laboradors.

No em sembla pas que hagi estat un personatge de segona fila, sino que les circumstàncies el van superar.

Va morir l'any 1974 a Barcelona, d'una embòlia cerebral.

BIBLIOGRAFIA

- Alvarez Sierra. Diccionario de autoridades médicas. Madrid 1963.
- Calbet J. i Corbella J. Diccionari Biogràfic de Metges Catalans. Fundació Vives i Casajuana. Barcelona. 1981.
- Caral J. i Pons Bartran R. Notes per a la Història de la Psiquiatria Catalana. Breu ressenya a dos directors d'una institució catalana (Institut Mental de la Santa Creu). Gimbernat Vol III. 1985.
- Comelles J.M. Reforma asistencial y práctica económica. En Aparicio Basauri. Orígenes y fundamentos de la psiquiatría en España. ELA.
- Comelles J.M. El Purgatorio del Dr. Torras. Reforma y reacción en la Psiquiatría Catalana del S.XX. Frenia, 5. 1. 2005 pp 101-132.
- Comelles. Proceso de institucionalización en las sociedades complejas: el caso de la asistencia psiquiátrica en la Catalunya contemporánea. Tesis doctoral UB. 1981.
- Lázaro 2000. Historia de la Asociación Española de de Neuropsiquiatría. Rev A E N. 20, 75, 397-515.
- Parellada. L'obra psiquiàtrica catalana impresa a l'entresogle (1875-1936) Editorial Glosa. Barcelona. 1980.

NOTES

1. Versió 4
2. Catedràtic emèrit de Psiquiatria i Psicologia Mèdica de la UAB
3. Caral i Pons Bartran. p 126
4. Expedient Universitari
5. Arxiu Històric del Hospital de la Santa Creu i Sant Pau (AHSCP). Sèrie documental. Personal mèdic. Expedients. Doc 4
6. Nuestra contribución a la Obra Benéfico- Social Médica y Científica del Instituto Mental de la Santa Cruz (1915-1960). Barcelona 1961. p 22. D'ara en endavant Contrib
7. AHSCP. Ibidem. Doc 5
8. Contrib. 16
9. 20 diciembre de 1885. Discurs que en la solemne cerimònia de posar-se la primera pedra del Manicomi de la Santa Creu va llegir el Dr. Emili Pi i Molist, metge director del Manicomi annex a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona.
10. Contrib. 21
11. AHHSP
12. Anuario del Hospital de la Santa Cruz, 1919, 38
13. Contrib. 31
14. Reproduït íntegrament a Contrib. Pp 33-51
15. Manifestacions de Rodríguez Arias a Lázaro. Historia de la Asociación Española de Neuropsiquiatría. Rev. Asoc. Esp. Neuropsiq. 2000. XX, 75, p 409.
16. Presentació a la Societat de Psiquiatria i Neurologia el 8 de febrer del 1924
17. Psiq. 1.2-3. 1-5
18. ibidem, 1.2-3.34-38
19. ibidem, 1.4.27
20. ibidem, 4.2.15-17
21. ibidem, 3.4.19-24
22. ibidem, 4.1.25
23. García García E, Arbulu L, Carpintero H. Las acusaciones contra Emilio Mira y López. Un episodio lamentable en la Historia de la Psicología. Rev. Hist. Psicol. 1992, 13, 2-3, 459-470.
24. Contrib., 92
25. Comelles J.M. Reforma asistencial y práctica económica. En Aparicio Basauri. Orígenes y fundamentos de la psiquiatría en España.
26. La orientación antropológica de la Psiquiatría. (Hacia la creación de un centro de estudios e investigación psiquiátricas) Anales del Hosp. de S. Pablo. (1959?)